

УДК 330.59

JEL: M52

DOI: <https://doi.org/10/35774/visnyk2019.04.079>

Надія КАЛІНІЧУК,

здобувач кафедри міжнародного туризму та готельного бізнесу,

Тернопільський національний економічний університет,

вул.Львівська, 11, м.Тернопіль, 46000, Україна.

E-mail: kalinichuk1603@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1479-5356>

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ОСОБИ ЯК СКЛАДОВА ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Калінічук Н. Фінансова безпека особи як елемент вдосконалення формування оплати праці на підприємстві. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. Вип. 4. С.79–89. DOI: <https://doi.org/10/35774/visnyk2019.04.079>

Kalinichuk N. (2019). Optymizatsiya mekhanizmu formuvannya oplaty pratsi na pidpryyemstvi [Financial security of the individual as a constituent of improving remuneration at the enterprise]. *The Herald of Ternopil National Economic University*, Vol. 4. P. 79–89. DOI: <https://doi.org/10/35774/visnyk2019.04.079>

Анотація

Вступ. Оплата праці є визначальним чинником підвищення життєвого рівня працівників, їх купівельної спроможності, а отже, й економічного прогресу загалом. З огляду на це, вдосконалення механізму її формування є проблемою діяльності як суб'єктів господарювання, так і держави.

Мета: Метою статті визначено пошук шляхів вдосконалення формування оплати праці на підприємстві.

Методи: в роботі використано методи абстрагування, аналізу, ідеалізації, систематизації, інституційного аналізу.

Результати: Здійснено аналіз показників фінансової безпеки особи, а саме: розмір оплати праці (визначає кількість та якість товарів, які можна купити), заощадження працівника (їх наявність та розмір, що свідчить про залишок коштів після витрат на забезпечення своїх потреб), структура доходів (як показник того, що в працівника немає необхідності шукати додаткового підробітку), структура витрат (про недостатній розмір оплати праці свідчить низька частка витрат на освіту, задоволення культурних потреб). У статті визначено її основні

© Надія Калінічук, 2019.

загрози, зокрема: податкове навантаження (відсутність прогресивної ставки оподаткування доходів, що спричиняє наповнення бюджету за рахунок осіб з низьким рівнем доходу), механізм формування прожиткового мінімуму (набір споживчого кошика, визначення його вартості), безробіття (втрата джерела доходів), бідність (низький рівень оплати праці, що є нижчим за прожитковий мінімум). Наголошено, що оплата праці не лише є елементом витрат, який необхідно мінімізувати, а й має важливе значення для рівня життя працівника, розвитку підприємства та держави загалом. Визначено напрями оптимізації механізму формування оплати праці на підприємствах із врахуванням підвищення рівня життя.

Перспективи: Для визначення розміру заробітної плати потрібно враховувати такий показник, як фінансова безпека особи (ФБО). До структури механізму забезпечення ФБО ми долучаємо фактори, які впливають на її функціонування, суб'єкти та об'єкти, визначення мети, завдань, принципів, на яких він будуватиметься, а також взаємодію організаційного механізму та механізму забезпечення.

Ключові слова: оплата праці, фінансова безпека особи, працівник, рівень життя, прожитковий мінімум, формування оплати праці.

Формул: 0, рис.: 5, табл.: 0, бібл.: 15.

Abstract

Nadiia KALINICHUK

FINANCIAL SECURITY OF THE INDIVIDUAL AS A CONSTITUENT OF IMPROVING REMUNERATION AT THE ENTERPRISE

Introduction. Remuneration is a determinant of raising the standard of living of employees, their purchasing power, and, consequently, economic progress in general. Therefore, improving the mechanism of its formation is a problem for the activity of both economic entities and the state.

Purpose. The purpose of the article is to find ways to improve the formation of payments at the enterprise.

Methods. Methods of abstraction, analysis, idealization, systematization, institutional analysis were used.

Results. The article analyzes the financial security indicators of a person, namely the amount of remuneration (determines the quantity and quality of goods that can be purchased), the savings of the employee (their availability and the amount that indicates the remaining funds after spending on their needs), structure income (as an indicator that the employee does not need to look for extra work), the structure of costs (the low share of wages is indicated by the low share of education costs, satisfaction of cultural needs). The article identifies its major threats. These include the tax burden (no progressive income tax rate, which causes the budget to be filled by low-income people), the mechanism of the subsistence level (set of consumer basket, determining its value), unemployment (loss of income source (low), poor) a wage level below the subsistence level).

It is emphasized that wages are not only an element of costs that should be minimized, but also their importance for the standard of living of the employee, the development of the

enterprise and the state as a whole. The directions of optimization of the mechanism of formation of remuneration at enterprises with the consideration of raising the standard of living have been determined.

Discussion. *When determining the amount of remuneration, consider such an indicator as a person's financial security (PFS). We include factors that influence its functioning, entities and objects, the structure of the PFS security mechanism, the definition of its purpose, objectives, principles on which it will be built, as well as the interaction of the organizational and security mechanisms.*

Keywords: *remuneration, financial security of the person, employee, standard of living, living wage, formation of remuneration.*

Formulas: 0, fig.: 5, tabl.: 0, bibl.: 15.

Актуальність теми. Орієнтація на інтеграцію у світову спільноту зобов'язує Україну підвищити рівень добробуту своїх громадян, але на цьому шляху серйозною перешкодою є соціально-економічне становище населення. Низький рівень доходів, особливо від трудової діяльності, та їх купівельної спроможності призводять до зниження мотивації працівників. Це відповідно є причиною масової трудової міграції українських громадян за кордон, зниження народжуваності та старіння нації (демографічної кризи), збільшення чисельності осіб, належать до категорії малозабезпечених або тих, що знаходяться за межею бідності, і безпритульних.

Аналіз останніх досліджень. Питаннями реформування оплати праці займаються такі вітчизняні науковці, як: Д. Богиня [1], А. Колот [2], О. Кузнецова [3], В. Лагутін [4], М. Ведерников [5], Л. Синяєва [6] та ін. Проблема підвищення життєвого рівня громадян належить до кола інтересів таких учених, як: В. Брич [7], І. Гнибіденко [8], О. Грішнова [9], Е. Лібанова [10], В. Мандибуря [11] та ін. Провівши аналіз праць вказаних науковців, можна побачити різноманітність підходів до тлумачення змісту оплати праці та її значення для працівника і розвитку самого підприємства. Однак, варто звернути увагу на те, що питання формування оплати праці на підприємстві, як фактор підвищення рівня життя працівників, недостатньо розроблене. Це визначило мету нашого дослідження.

Мета статті – визначити основні показники та загрози фінансової безпеки особи, окреслити модель формування оплати праці на підприємстві, яка дасть змогу підвищити життєвий рівень працівників.

Виклад основного матеріалу. Потреба оптимізації моделі формування оплати праці (ОП) спричинена низкою невирішених питань, зокрема такими: розвиток бідності серед працюючого населення, зниження його рівня життя та купівельної спроможності, низька мотивація праці. Формування оплати праці на підприємстві можна розглядати з кількох сторін, а саме: роботодавця – як елементу витрат та фактору підвищення конкурентоспроможності; працівника – як джерела доходів (низький рівень доходів призводить до зменшення обсягів споживання і, як наслідок, обсягів виробництва товарів); держави – підвищення рівня життя населення та купівельної спроможності. Ми пропонуємо вдосконалити механізм формування ОП на основі використання системи забезпечення фінансової безпеки особи. Це дасть можливість збільшити

мотивацію працівників до роботи та розвитку, а також належного рівня відтворення людського капіталу.

Фінансова безпека особи – стан забезпеченості фінансовими ресурсами, який дає змогу особі задовольнити життєво важливі потреби, а також почуватись захищеним від таких загроз, як бідність та безробіття.

Особливу увагу необхідно звернути на те, що людина повинна почувати себе захищеною. Тобто сума доходів має забезпечувати належний рівень життя і обов'язково дати їй змогу заощаджувати, оскільки, на думку класиків економічної теорії, саме заощадження є джерелом багатства. Це дає можливість людині почуватись захищеним як від бідності, так і від безробіття (хоча б на певний період), а не лише задовольняти потреби на мінімальному рівні. Важливо підкреслити, що термін «фінансова безпека» на рівні особи ще не розроблений на належному рівні, а як інтегральний показник ОП і життєвого рівня не розглядався вченими взагалі. З огляду на це ми пропонуємо для вдосконалення формування ОП використовувати цей індикатор.

Для формування системи забезпечення ФБО першим кроком є виокремлення основних показників та загроз. Ми пропонуємо класифікувати показники на дві групи – макрорівня і мікрорівня, оскільки суб'єктами забезпечення ФБО є одночасно і держава, і підприємство (рис. 1).

Рис. 1. Класифікація показників ФБО

Джерело. Розроблено автором.

Показники макрорівня доцільно поділити на дві підгрупи – прямі (вони чітко показують рівень фінансового забезпечення особи) і непрямі (містять відносні показники, які показують загальну ситуацію щодо рівня забезпечення фінансовими ресурсами населення загалом). Таким чином до прямих показників макрорівня ми відносимо розмір прожиткового мінімуму, мінімальну заробітну плату, середню заробітну плату, індекс споживчих цін. Ці показники дають змогу простежувати точний розмір доходів особи і визначити її купівельну здатність. До непрямих показників ми відносимо структуру доходів і витрат населення, розшарування населення за рівнем доходів та розмір ВВП на душу населення. Ця група показників дає нам можливість

побачити забезпеченість фінансовими ресурсами населення країни загалом, тобто загальнонаціональний рівень.

Однак із величини показників цієї групи ми не можемо конкретно визначити рівень фінансової безпеки певної категорії громадян, зокрема працівників конкретних підприємств. З огляду на це, вважаємо за необхідне виокремити ще одну групу показників, яка допоможе точно визначити ФБО на рівні особи. До неї, на нашу думку, доцільно віднести:

– розмір оплати праці (вона визначає сукупність товарів та послуг, які працівник може собі дозволити придбати. Якщо взяти до уваги той факт, що для більшості працюючого населення заробітна плата є основним джерелом доходів, то і рівень, і якість життя визначаються на її основі. Деформації у сфері оплати праці набули таких масштабів і глибини, що відбулося фактичне перетворення заробітної плати в різновид соціальної виплати, не пов'язаної з кількістю, якістю та результатами праці. Праця і заробітна плата як ціннісні орієнтири втрачають своє значення, що руйнує основи економічного та соціального розвитку суспільства [13, с. 20]);

– заощадження особи (наявність заощаджень дає можливість працівнику відчувати себе в безпеці протягом певного періоду у випадку втрати джерела доходів чи працездатності. Можливість заощаджувати з оплати праці свідчить про те, що її розміру достатньо для забезпечення потреб). За період 2013–2017 рр. відбувається зменшення частки заощаджень у витратах з 14,9% до 10,7%. Однак, у 2018 р., згідно з даними Державної служби статистики, цей показник збільшується на 22,5%;

– структуру доходів (для працівника основним складником доходів має бути заробітна плата. Наявність інших елементів вказує на те, що для покриття витрат на проживання працівнику потрібно додатково шукати роботу). Частка заробітної плати в структурі доходів населення України сягає менше 50%, зокрема в 2013 р. вона становила 40,7%, а в 2018 р. – 47,4%. Однак слід зауважити, що частка соціальних виплат зменшилась майже на 7% за період 2013–2018 рр. (рис. 2);

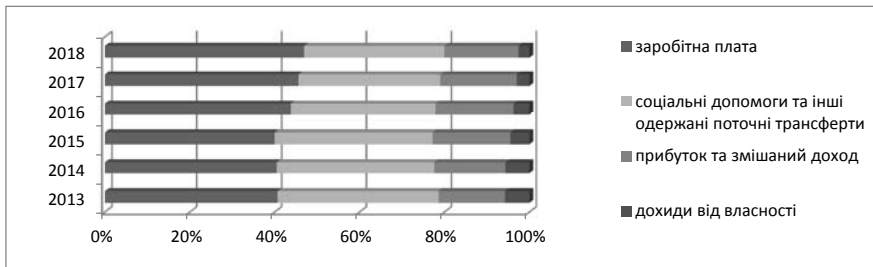

Рис. 2. Структура доходів населення в 2013–2018 рр.

Джерело. Розроблено автором за даними [14].

– структура витрат (велика частка у витратах на придбання продуктів харчування та оплату комунальних послуг свідчить про неналежний рівень оплати праці, оскільки немає можливості забезпечити культурний та духовний розвиток). Чим вища частка витрат на продукти харчування, тим нижчий добробут особи. Для багатьох сімей України характерним все ще є витрачання більшої частки доходу на споживчі блага – близько 90%, з них витрати на придбання продовольчих товарів сягають 56,6% в

2013 р., в 2016 р. – 48,9%, а в 2018 р. – 51,6%. За міжнародними стандартами сім'ї, які витрачають понад 50% доходів на харчування, належать до бідних (рис. 3).

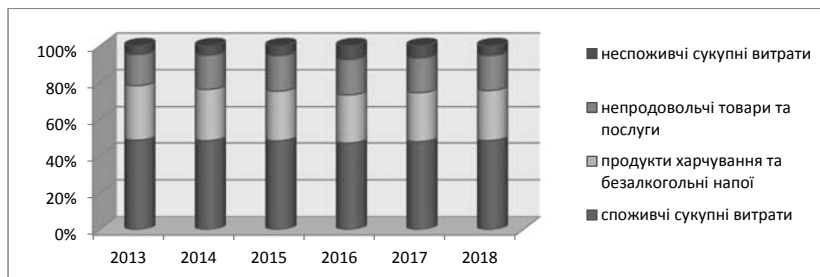

Рис. 3. Динаміка структури витрат в 2013–2018 рр.

Джерело. Розроблено автором за даними [14].

Названі показники характеризують наявність фінансових ресурсів у працівників для забезпечення споживання. Вони дають змогу зробити точне оцінювання не лише життєвого рівня, а й визначити рівень виконання оплатою праці своїх функцій.

Однак цих показників недостатньо для аналізу ФБО, оскільки для вироблення стратегії вдосконалення формування оплати праці з метою забезпечення життєвого рівня необхідно оцінити наявні ризики, тобто визначити фактори, які можуть негативно впливати на рівень ФБО. Вважаємо, що ФБО загрожують такі фактори:

- податкове навантаження на доходи фізичних осіб та заробітну плату працівника (податки з фізичних осіб належать до прямих податків, що встановлюються безпосередньо щодо платників. Їх розмір залежить від масштабів об'єкта оподаткування. Вважається, що прямі податки сприяють такому перерозподілу податкового тягаря, за якого більше платять ті члени суспільства, які мають вищі доходи. Така ситуація наявна, якщо до членів суспільства, які мають більші доходи, застосовуються вищі ставки. Чинна система оподаткування фізичних осіб зумовлює наповнення бюджету за рахунок не найбільш заможних членів суспільства, а за рахунок маси бідних платників податків, які отримують заробітну плату на роботі за наймом [12, с. 19]);

- недосконалий механізм формування прожиткового мінімуму (набір продуктів і послуг, який входить до споживчого кошика, задовольняє лише фізіологічні потреби на мінімальному рівні, а соціальна складова до уваги не береться. Крім того, ціна цього набору продуктів вираховується за найнижчими цінами);

- безробіття (втрата робочого місця стає причиною зменшення сукупного доходу сім'ї, що супроводжується зниженням купівельної спроможності родини. Внаслідок цього різко знижується рівень життя, а в гіршому випадку породжується бідність);

- бідність (це соціально-економічне явище, за якого особи або не отримують доходів, або отримують їх в розмірі, нижчому за прожитковий мінімум, так званої «межі бідності», внаслідок чого не можуть задовольнити свої первинні потреби (в їжі та одязі). Цей соціальний феномен має негативні наслідки не лише для самої людини, а й для суспільства загалом, оскільки він призводить до збільшення кількості безпритульних, послаблення здоров'я у майбутніх поколінь, погіршення генофонду нації);

– систему пільг та допомог (соціальні допомоги, метою яких є підтримка малозабезпечених і відповідно посилення їх фінансової безпеки – одночасно їй заважають, оскільки система пільг у нашій державі дуже розгалужена та економічно необґрунтована). Надання таких допомог супроводжується непрозорим та неврегульованим механізмом. Наслідком цього є надання пільг і допомог: по-перше, людям, які в них зовсім не мають потреби; по-друге, з'являється і закріплюється категорія осіб, які намагаються жити лише на виділені державою кошти, не бажаючи влаштуватися на постійне місце роботи. Слід окремо згадати і про допомогу при народженні дитини, коли малозабезпечені верстви населення народжують дітей лише заради цієї допомоги. По-третє, процес надання соціальних допомог стає одним із основних джерел хабарництва;

– інфляція (інфляційні процеси знижують купівельну спроможність оплати праці працівників, особливо тих, у кого вона є фіксованою. Зростання цін відбувається швидшими темпами, ніж зростання доходів) [15, с. 233].

Таким чином, ми визначили фактори, які негативно впливають на ФБО, однак вони належать до функціонування зовнішнього середовища. На рівні підприємства загрозами є недосконала політика формування оплати праці, яка порушує принципи. Це негативно впливає не лише на розмір трудового доходу, а й на результати роботи підприємства. Також недосконалим є механізм укладання трудових договорів, в яких вказується розмір оплати праці. Суттєвими загрозами на рівні підприємства є фінансові результати його діяльності, які залежать від попиту на продукцію і від її якості. Однак незалежно від рівня походження ризиків їх необхідно враховувати в процесі формування системи забезпечення ФБО однаковою мірою.

Отже, система забезпечення ФБО матиме наступний вигляд (рис. 4). До її структури ми пропонуємо віднести фактори, які впливають на її функціонування, суб'єкти та об'єкти, а також взаємодію організаційного механізму та механізму забезпечення. Основною метою використання цієї системи є підвищення рівня життя працівників на основі збільшення заробітної плати. Відповідно до мети визначаються основні завдання, а саме: підвищення життєвого рівня, формування і розвиток людського капіталу, підвищення конкурентоспроможності підприємства, забезпечення соціально-економічного розвитку держави та ін. Система забезпечення ФБО має базуватись на використанні таких принципів, як відповідність цілям і культурі організації, справедливості, гнучкості, врахуванні очікувань працівників та їх матеріальної зацікавленості тощо.

Для дієвості системи забезпечення ФБО необхідно використовувати комплекс методів, а саме:

- проводити постійний моніторинг значення показників і оцінювання загроз;
- залучення експертів для оцінювання ФБО;
- вивчення досвіду забезпечення ФБО на інших підприємствах та за кордоном;
- на основі проведеного моніторингу, оцінки експертів та вивченого досвіду необхідно зробити прогноз виникнення загроз та сили їх впливу на ФБО;
- враховуючи результати попередніх досліджень, необхідно виробити чітку стратегію для забезпечення ФБО, яка буде базою для політики формування оплати праці.

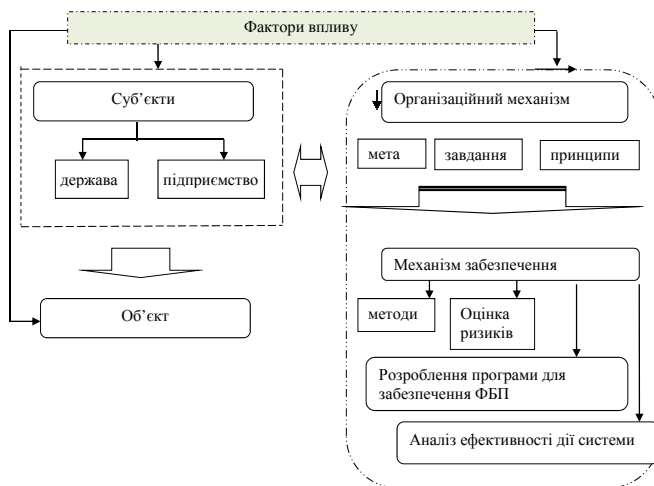

Рис. 4. Система забезпечення ФБО

Джерело. Розроблено автором.

Використання системи забезпечення ФБО у процесі формування оплати праці, перш за все, дасть змогу забезпечити виконання покладених на неї функцій, а також економічний ефект від її запровадження буде простежуватися як на рівні працівників та підприємства, так і на макрорівні. На основі цього доцільно виокремити основні етапи оптимізації формування ОП (рис. 5).

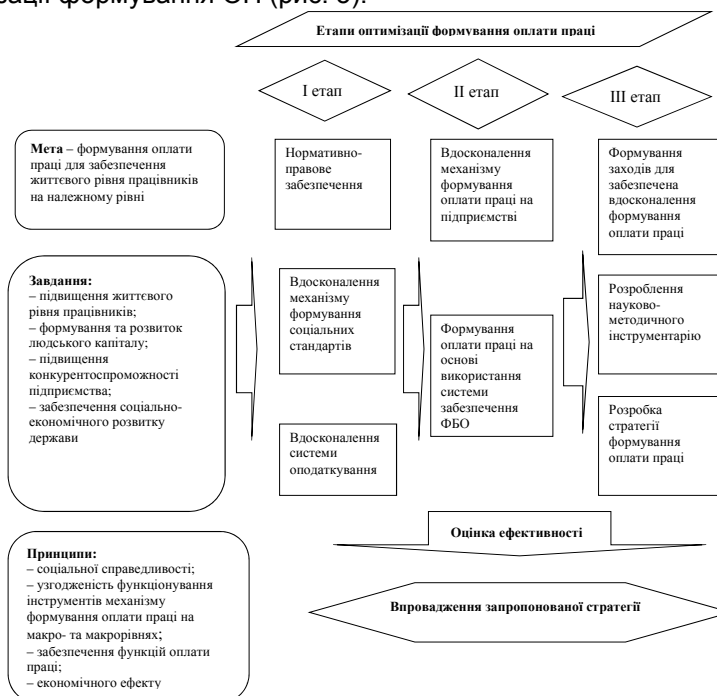

Рис. 5. Модель оптимізації формування оплати праці

Джерело. Розроблено автором.

Оптимізація формування ОП передбачає, на нашу думку, перш за все, визначення мети, завдань та основних принципів, на основі яких проходить процес вдосконалення. Лише проведення першого етапу вимагає активного втручання держави в цей процес, оскільки необхідно вдосконалити нормативно-правове забезпечення, механізм формування соціальних стандартів, а також систему оподаткування доходів фізичних осіб. Наступні два етапи здійснюються на рівні підприємства під контролем державних органів. Така модель вдосконалення дає відносну свободу суб'єктам господарювання в процесі розробки політики ОП.

Висновки. З наведеного вище можна зробити висновок, що фінансова безпека особи є соціально-економічною категорією, яка показує рівень матеріального забезпечення для задоволення первинних потреб, а також важливою складовою соціальної безпеки та одним з найважливіших показників рівня життя населення. Тому при провадженні політики формування ОП на підприємстві доцільно брати в основу ФБО.

Перспективи подальших досліджень. Запропонована нами модель оптимізації формування ОП на завершальному етапі передбачає оцінювання ефективності від її впровадження для самого працівника, для підприємства та держави загалом.

Література

1. Богиня Д. Трансформації відтворення трудового потенціалу в контексті формування інформаційної економіки: моногр. Львів: Львівська комерційна академія, 2013. 350 с.
2. Колот А. М. Соціалізація відносин у сфері праці в контексті стійкого розвитку: моногр. К.: КНЕУ, 2010. 348 с.
3. Кузнецова С. О. Удосконалення обліку витрат із оплати праці. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2012. Вип. 1 (1). С. 38–44.
4. Лагутін В. Про теоретико-методологічні засади дослідження оплати праці. *Україна: аспекти праці*. 2010. № 3. С. 16–20.
5. Ведерніков М. Д. Ринковий механізм формування оплати праці робітників (проблеми теорії і практики): моногр. Хмельницький: «НВП Евріка» ТОВ, 2001. 288 с.
6. Синяєва Л. В. Проблеми регулювання оплати праці та шляхи їх вирішення в Україні. *Регіональна економіка*. 2009. № 1. С. 171–177.
7. Брич В. Я. Трансформація ринку праці та проблеми підвищення життєвого рівня населення. *Методологія, практика, шляхи вирішення*: моногр. Т.: Економічна думка, 2003. 375 с.
8. Гнибіденко І. Ф. Вплив соціально-економічної політики на соціальну безпеку та рівень життя населення України. *Демографія та соціальна економіка*. 2006. № 2. С. 124–135.
9. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудова відносина: підруч. К.: Знання, 2006. 559 с.
10. Лібанова Е. М. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу: моногр. К.: КНЕУ, 2008. С. 10.

11. Мандибура В. О. Рівень життя населення України та проблеми реформування механізмів його регулювання: моногр. К.: Парлам. вид-во, 1998. 255 с.
12. Людський потенціал: механізми збереження та розвитку: моногр.; за заг. ред. О. Ф. Новікова. Донецьк: Ін-т економіки пром-сті НАН України, 2008. 468 с.
13. Бодюк А. Новації в оподаткуванні доходів фізичних осіб. Україна: *аспекти праці*. 2008. № 3. С.19-21.
14. Офіційний сайт державної служби статистики України. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2019/zb/11/zb_yearbook_2018.pdf (дата звернення 01.11.2019).
15. Папуша Н.С. Фінансова безпека особи: генезис. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. 2011. Вип. 19. С. 230-234.

References

1. Bohynya, D. (2013). Transformatsiyi vidtvorennya trudovoho potentsialu v konteksti formuvannya informatsiyanoi ekonomiky [Transformations of reproduction of labor potential in the context of formation of information economy]: monohr. Lviv: Lvivska komertsyina akademiya. 350 p.
2. Kolot, A. M. (2010). Sotsializatsiya vidnosyn u sferi pratsi v konteksti stiykoho rozvytku [Socialization of labor relations in the context of sustainable development]: monohr. K.: KNEU. 348 p.
3. Kuznetsova, S. O. (2012). Udoskonalennya obliku vytrat iz oplaty pratsi [Improving the accounting of wage costs]. *Ekonomichna stratehiya i perspektyvy rozvytku sfery torhivli ta posluh - Economic strategy and prospects for development of trade and services*. Vyp. 1 (1). P. 38-44.
4. Lahutin V. (2010). Pro teoretyko-metodolohichni zasady doslidzhennya oplaty pratsi [On the theoretical and methodological principles of the study of wages]. *Ukrayina: aspekty pratsi - Ukraine: aspects of work*. № 3. P. 16-20.
5. Vedernikov, M. D. (2001). Rynkovyy mekhanizm formuvannya oplaty pratsi robotnykiv (problemy teoryi i praktyky) [Market mechanism for the formation of workers' remuneration (problems of theory and practice)]: monohr. Khmelnytskyy: «NVP Evrika» TOV. 288 p.
6. Synyayeva, L. V. (2009). Problemy rehulyuvannya oplaty pratsi ta shlyakhy yikh vyrishennya v Ukrayini [Problems of regulation of remuneration and ways of their solution in Ukraine. Regional economy]. *Rehionalna ekonomika - Regional economy*. № 1. P. 171-177.
7. Brych, V. Ya. (2003). Transformatsiya rynku pratsi ta problemy pidvyshchennya zhyttyevoho rivnya naseleння. Metodolohiya, praktyka, shlyakhy vyrishennya [Transformation of the labor market and problems of raising the standard of living of the population. Methodology, practice, solutions]: monohr. T. : Ekonomichna dumka. 375 p.
8. Hnybidenko, I. F. (2006). Vplyv sotsialno-ekonomichnoyi polityky na sotsialnu bezpeku ta riven zhyttya naseleння Ukrayiny [Impact of socio-economic policy on social security and living standards of the population of Ukraine]. *Demohrafiya ta sotsialna ekonomika - Demography and the social economy*. № 2. S. 124-135.

9. Hrishnova, O. A. (2006). *Ekonomika pratsi ta sotsialno-trudovi vidnosyny* [Labor economics and social-labor relations]: pidruch. K.: Znannya. 559 p.
10. Libanova, E. M. (2008). *Bidnist naselennya Ukrayiny: metodolohiya, metodyka ta praktyka analizu* [Poverty of the Ukrainian population: methodology, methodology and practice of analysis]: monohr. K.: KNEU. P. 10.
11. Mandybura, V. O. (1998). *Riven zhyttya naselennya Ukrayiny ta problemy reformuvannya mekhanizmiv yoho rehulyuvannya* [The standard of living of the population of Ukraine and the problems of reforming the mechanisms of its regulation]: monohr. K.: Parlam. vyd-vo. 255 p.
12. *Lyudskyy potentsial: mekhanizmy zberezheniya ta rozvytku* [Human potential: mechanisms of conservation and development: monograph: for the total] (2008): monohr.; za zah. red. O. F. Novikova. Donetsk: In-t ekonomiky prom-sti NAN Ukrayiny. 468 p.
13. Bodyuk, A. (2008). *Novatsiyi v opodatkuvani dokhodiv fizychnykh osib* [Innovations in the taxation of personal income]. *Ukrayina: aspekty pratsi - Ukraine: aspects of work*. № 3. P. 19-21.
14. *Ofitsiyyny sayt derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrayiny* [Official site of the State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2019/zb/11/zb_yearbook_2018.pdf (data zvernennya 01.11.2019).
15. Papusha, N. S. (2011). *Finansova bezpeka osoby: henezys* [Financial security of the person: genesis]. *Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu - Scientific papers of Kirovograd National Technical University*. Vyp. 19. P. 230-234.

Статтю отримано 14 листопада 2019 р.
Article received November 14, 2019.